

IZVEŠTAJ HELSINŠKOG ODBORA O POLICIJSKOJ TORTURI U SRBIJI (2005)

Zakon o policiji Republike Srbije donet je 14. novembra 2005. godine i stupio je na snagu osam dana nakon objavljivanja u Službenom glasniku.^[1] Osnovna oblast u Zakonu koja se odnosi na prevenciju i zaštitu građana od policijske torture regulisana je odredbama o unutrašnjoj kontroli policije. Zakonom se ukida Služba generalnog inspektora čija je nadležnost bila da vrši unutrašnju kontrolu rada policije. Umesto Službe generalnog inspektora, novim Zakonom uspostavljen je Sektor unutrašnje kontrole kojim rukovodi načelnik sektora. Članom 172. definisana je nadležnost rada ovog organa: «Sektor unutrašnje kontrole policije vrši kontrolu zakonitosti rada policije, a naročito u pogledu poštovanja i zaštite ljudskih prava pri izvršenju policijskih zadataka i primeni policijskih ovlašćenja.»^[2]

Postupak prikupljanja podataka i utvrđivanje činjeničnog stanja u konkretnom slučaju pokreće se pritužbama, prešvakama i predlozima fizičkih i pravnih lica, a takvu istragu Sektor može sprovesti i po sopstvenoj inicijativi. Nakon utvrđivanja činjeničnog stanja, načelnik sektora je dužan da u pisanom obliku, kroz izveštaj, obavesti Ministra i direktora policije o svakom pojedinačnom slučaju. Izveštaj na kraju mora da sadrži predlog šta je potrebno preduzeti da bi se uočeni nedostaci otklonili. Ovo znači da načelnik Sektora nema mogućnost da samostalno pokreće postupke pred nadležnim državnim organima protiv službenih lica za koje utvrdi da su prekršila Zakon. Konačnu odluku o tome donose Ministar i direktor policije. Pored ovoga, jedinu kontrolu rada nad Sektorom unutrašnje kontrole vrši Ministar, a Sektor je dužan da u okviru svojih nadležnosti izvrši određene zadatke, preduzme određene mere u skladu sa direktivama, smernicama i nalogima Ministra.^[3]

Na osnovu ovakvog zakonskog rešenja proizilazi da je Sektor unutrašnje kontrole potpuno podređen Ministru unutrašnjih poslova, a to, nadalje, znači da Ministar unutrašnjih poslova, u krajnoj instanci, vrši unutrašnju kontrolu zakonitosti rada policije. Samtramo da prevelika ovlašćenja, skoncentrisana u rukama Ministra unutrašnjih poslova, nisu najoptimalnije rešenje za kontrolu nad radom policije u pogledu poštovanja i zaštite ljudskih prava građana.

Novi Krivični zakonik Republike Srbije^[4], koji je stupio na snagu 1. januara 2006. godine, inkriminiše potpuno novo krivično delo u članu 137. koje se zove «Zlostavljanje i mučenje». Ovo krivično delo jeste pokušaj da se sankcioniše svaki vid torture koju pojedinac ili grupa mogu izvršiti nad drugim. Kvalifikovani oblici krivičnog dela se odnose na službena lica koja u vršenju službene dužnosti primene bilo kakav oblik torture nad građanima zbog dobijanja priznanja, obaveštenja, ili zastrašivanja.

U jednom od poslednjih intervjuja koje je dao srbijanskim medijima, Generalni inspektor, Vladimir Božović je izneo statistiku da bi rezimirao rad inspektorata:»...od aprila 2004. godine do danas primili smo 6.343 prešvake i pritužbe na rad policije, od kojih smo obradili 4.207 (osnovane su 643 prešvake). U istom periodu, Inspektorat je podneo 97 krivičnih prijava protiv 124 pripadnika MUP-a i 11 protiv građana zbog izvršenog 181

krivičnog dela. Od ovog broja, zbog koruptivnih krivičnih dela podneto je 67 krivičnih prijava protiv 95 radnika MUP-a zbog 118 dela, a zbog dela sa elementima torture podneto je osam krivičnih prijava protiv deset lica zbog devet dela.»^[5]

Statistika Generalnog inspektora Vladimira Božovića nije pokazala kakva je sudbina krivičnih prijava koje su podnete protiv policajaca, tako da javnost ne raspolaže podatkom koliko je optužnica podignuto na osnovu krivičnih prijava, kakva je sudbina sudskih postupaka koji su eventualno vođeni protiv policajaca, i na kraju, da li ti ljudi i dalje rade u policiji.

Protekla godina ostaće upamćena i po tome što je po prvi put protiv jednog generala i bivšeg načelnika beogradske policije pokrenut postupak zbog policijske torture. Reč je o policijskom general-majoru, Milanu Obradoviću, protiv koga je pokrenut postupak na osnovu krivične prijave UBPOK-a zbog, kako se sumnja, torture koja je izvršena na nekim članovima «Makine grupe». «Makina grupa» je organizovana kriminalna grupa protiv čijih članova je 2003 – 2004. vođen krivični postupak zbog ubistva policijskog generala Boška Buhe. Krivičnu prijavu protiv generala Obradovića podneo je UBPOK, ali i Generalni inspektor je vodio istragu u ovom slučaju i o tome je sačinio izveštaj. S obzirom na to da je Milan Obradović jedan od ljudi koji su bili od poverenja pokojnog Zorana Đinđića i koji su bili u samom vrhu policije za vreme operacije «Sablja», pojedini političari i neke NVO su pokretanje postupka, a pre svega Obradovićevo pritvaranje, ocenili kao osvetu aktuelnog režima zbog hapšenja bliskih saradnika Vojislava Koštinice u akciji «Sablja», a ne kao iskrenu želju da se država ozbiljno i konzistentno pozabavi problemom policijske torture. «Tu svako svakom duguje, pa i Božović duguje svom mentoru Borivoju Boroviću – rekao je Jovanović.» On tvrdi da iza izveštaja stoji premijer Srbije Vojislav Koštunica, bivši načelnik Uprave bezbednosti Vojske SCG Aco Tomić, šef BIA Rade Bulatović i ministri pravde i policije Zoran Stojković i Dragan Jočić, a kao ljude koji su direktno radili na izveštaju naveo je Gradimira Nalića i Vladimira Božovića.^[6] Bivši ministar policije u vladi Zorana Đinđića, Dušan Mihajlović je izjavio:»...Zato se nastavlja obračun sa mrtvim Đinđićem i njegovim «poverljivim» kadrovima koje je, po Bebi Popoviću, on lično doveo u MUP. Svakako da mi nismo anđeli, ali ovo što pokušava aktuelna vlast je gore, osveta je đavolski posao.»^[7] Povodom hapšenja generala Obradovića, Građanski savez Srbije izdao je sledeće saopštenje: «...da je hapšenje bivšeg šefa beogradske policije Milana Obradovića «novi udar» na pravosuđe, Specijalni sud i specijalnog tužioca.»^[8] Sličnu procenu dala je grupa NVO (Helsinški odbor za ljudska prava, Komitet pravnika za ljudska prava, Žene u crnom, Beogradski krug i Centra za kulturnu dekontaminaciju), koje su u zajedničkom saopštenju istakle da je:» ...iza hapšenja generala Milana Obradovića «političko – kriminlani lobi» i da je reč o nedopustivom pritisku izvršne vlasti na tužilaštvo i sud.^[9]

Kao odgovor na ovakvu kvalifikaciju postupka od strane nekih političara, stranaka i nevladinih organizacija, Okružno tužilaštvo je izdalo saopštenje: « ...da istraga o iznuđivanju iskaza od članova «Makine grupe» nema političku pozadinu, ali pojedini medijski i politički istupi predstavljaju ometanje istrage. Sve medijske i političke manipulacije vezane za konkretni krivični postupak karakterišemo kao direktno ometanje istrage i nedopustiv pritisak na rad pravosudnih organa.»^[10]

Ono što je izvesno da je ovo jedini slučaj u pravosudnoj praksi Srbije da je protiv ovako visokog policijskog zvaničnika pokrenut krivični postupak zbog torture i da mu je tom prilikom i određen pritvor. Advokat Rajko Danilović je o praksi sankcionisanja policijske brutalnosti u Srbiji izjavio:» Ne pamtim u svojoj praksi da je neki policajac osuđen, imao sam slučajeve kada su se vodili maratonski postupci koji su se razvlačili i na kraju zastarevali.»^[11]

Za razliku od slučaja generala Milana Obradovića, nadležni organi Republike Srbije ni do danas nisu ravsetlili da li je policija odgovorna za smrt šapčanina Milana Ristića. Iz ovog razloga, Okružni sud u Beogradu potvrdio je presudu Prvog opštinskog suda u Beogradu kojim je dosuđena odšteta roditeljima pokojnog Ristića, jer uprkos odluci Komiteta protiv torture UN od 11. maja 2001. godine, država Srbija nije sprovela nepristrasnu i sveobuhvatnu istragu povodom smrti ovog mladića.^[12]

Krajem novembra 2005. godine Komitet protiv torture UN doneo je još dve odluke kojim je konstatovana povreda članova 12. i 13. Konvencije protiv torture činjenicom da nadležni organi države Srbije nisu obavili nepristrasnu i sveobuhvatnu istragu povodom navoda o policijskoj torturi nad Nikolom Nikolićem i Danilom Dimitrijevićem.^[13]

Ukoliko se analiziraju činjenice koje smo prezentovali, teško je održiv zaključak da postupak protiv generala Obradovića nije čin odmazde i da nema nikakvu političku konotaciju. Sadašnja Vlada i nadležno ministarstva nas nisu uverili u to da je država Srbija spremna da se odlučno suprotstavi onim policajcima koji su skloni vršenju nasilja nad građanima, tako što će u svakom pojedinačnom slučaju, kada za to postoji osnovana sumnja, sprovesti sveobuhvatnu i nepristrasnu istragu o policijskoj torturi i što će sve te slučajeve zakonski sankcionisati.

Registrovani slučajevi policijske torture u 2005. godini

Jedan od najdrastičnijih slučajeva policijske torture jeste slučaj batinanja Zdravka Trivana koji se odigrao 21. oktobra 2005. godine u Kikindi. U ranim jutarnjim satima (oko 3 časa) Zdravka Trivana zaustavila je policijska patrola ispred zgrade u kojoj je stanovao. Trivan je bio pod dejstvom alkohola. U patroli su bili 21-godišnji policajac Saša Mijin i njegova koleginica Tatjana Radišić, stara 25 godina. Očevici događaja, Trivanove komšije iz zgrade, koji su slučaj posmatrali sa prozora svog stana opisali su da je ...»Čovek u uniformi, osrednje visine nešto govorio komšiji, koji je samo nemo stajao, ne mrdajući se. Praštali su udarci pendrekom, surovo batinanje. Bilo je jezivo. Policajac je Zdravka pendrekom tukao uglavnom po stomaku. Ovaj je od siline udaraca padao, ali čovek u uniformi nije prestajao da ga mlati. Onda bi ga podigao, pa ga je snažno pesnicom zviznuo u slabinu. Zdravko je za tih oko sat vremena valjda samo dva-tri puta jauknuo. Na nekoliko metara dalje stajala je žena u policijskoj uniformi. Ništa nije preduzimala. Zdravko je u jednom momentu pao na kolena i šake. Policajac je, kao po nekom ritualu, počeo redom da ga udara od glave do stopala. Onda je nesrećnika snažno

udario po tabanima, a on je kriknuo od bola. Zatim je Zdravka dizao, vikao na njega da izbaci jezik, pa ga je i dalje tukao. Negde oko pola četiri policajac i policajka odvukli su Zdravka prema obližnjoj česmi. Mislio sam da je valjda prestala torutura...»^[14] Sledeće jutro Trivan je nađen mrtav na klupi. Dežurni lekar hitne pomoći je konstatovala da je Trivan umro od prevelike doze alkohola, jer nije primetila nikakve vidljive tragove nasilja. Međutim, nakon što je komšija očevidac ispričao šta je video predhodne noći, porodica je zatražila da se izvrši obdukcija i utvrdi uzrok smrti Zdravka Trivana. Obdukcioni nalaz je pokazao da je smrt Zdravka Trivana prouzrokovalo pucanje jetre i unutrašnje krvarenje, a da su mu povređeni u drugi unutrašnji organi.^[15] Nekoliko dana nakon događaja, kikindska policija je podnela krivičnu prijavu protiv policajca Saše Mijina, kome je određen pritvor. Njegova koleginica, koja je te noći bila sa njim u patroli i koja je mirno posmatrala ceo događaj, Tatjana Radišić, je suspendovana. Pored nje suspendovani su i ostali policajci koji su te večeri bili u smeni, poručnik Blagoje Vlajkov, šef smene dežurne službe odeljenja policije, mlađi zastvanik Dušan Glišin, pomoćnik komandira policijske stanice, i vodnik Vasilj Đumić, policajac. Protiv trojice policajaca pokrenuti su disciplinski postupci. Disciplinski će odgovarati kapetan Radovan Kecman, komandir policijske stanice, vodnik Radovan Arađanin, i mlađi vodnik Uroš Ivetić, obojica policajci.^[16]

Nakon samog događaja u medijima je objavljena vest da su Saša Mijin i Tatjana Radišić policajci - kursisti, što znači da su posle kratke obuke primljeni u policiju. Saša Mijin je za veoma kratko vreme deset puta disciplinski kažnjavao, ali do momenta kada je brutalno prebio Zdravka Trivana, niko od nadležnih nije našao za shodno da ga udalji iz policije.^[17]

Početkom 2005. godine u Beogradu posle jednog rođendanskog slavlja, policija je privela jedanaest devojaka i mladića u policijsku stanicu u ulici Majke Jevrosime. Jedan od mladića iz grupe, Aleksandar Zlatarov, star 19 godina, brutalno je prebijen te večeri u policijskoj stanici. Prema tvrdnjama Aleksandrove majke, koja se bazira na priči očevidaca u policijskoj stanici i priči prebijenog mladića :» Aleksandru su u policijskoj stanici slomljeni zubi i nanesena brojna nagnječenja i ogrebotine po glavi. Policajci su ga vezali liscama, oborili na zemlju i šutirali i udarali pendrekom, pošto je priveden jer je ispred stanice sa drugovima negodovao zbog privođenja Jovanovića.» Drugog mladića, devetnestogodišnjeg Borka Vujičića, pripadnik interventne brigade je udraio dva-tri puta po glavi u prisustvu Borkove majke.^[18]

Fond za humanitarno pravo izdao je saopštenje povodom još jednog slučaja policijske torture koji se odigrao u Beogradu 5. jula 2005. godine. Na osnovu prijave komšija da se iz jednog stana u Fruškogorskoj ulici br. 3 čuje preglasna muzika, trojica policajaca OUP-a Stari grad su upali u stan Aleksandra Petrovića. Aleksandar Petrović je vezan liscama i oboren na pod. Policajci su ga tukli po celom telu pendercima, nogama i rukama. Tortura se nastavila u policijskom vozilu i policijskoj stanici u koju je sproveden. Ivan Marinković, koji je te večeri bio u stanu sa Aleksandrom Petrovićem, je, takođe, priveden u stanicu OUP-a Stari grad. Njega su policajci tukli pendrekom po tabanima, nakon čega je intervenisala Hitna pomoć. Petrović i Marinković su u policijskoj stanici proveli od ranih jutarnjih sati do podneva, nakon čega su pušteni. Pre

izlaska iz policijske stanice bili su prinuđeni da potpišu izjave o događaju koje nisu sami sastavili, niti su im prethodno bile predočene. Izjave su morali da potpišu zbog fizičke torture i pretnji policije da će protiv njih podneti krivične prijave, ali nisu uspeli da saznaju za koje krivično delo bi policija podnela te prijave.^[19]

U Kragujevcu je 17. septembra 2005. godine policajac SUP-a Kragujevac, Simon Nedović naneo teške telesne povrede taksisti Slobodanu Badrljici. Nedović, koji je te večeri bio u patroli, prilikom legitimisanja taksiste Slobodana Badrljice, Badrljicu više puta udario pesnicom i vratima automobila. Lekari Kliničkog centra u Kragujevcu su dijagnostikovali prelom jagodične kosti i poda očne duplje kao i iščašenje vilice. Opštinsko javno tužilaštvo je naložilo pokretanje istrage protiv Simona Nedovića zbog nanošenja teških telesnih povreda Slobodanu Badrljici.^[20]

U prethodnim izveštajima Helsinškog odbora apostrofirana je problem pasivnosti tužilaštva u odnosu na policijsku torturu. Kao ilustraciju naveli smo primere nekoliko slučajeva u kojima Helsinški odbor zastupa oštećene strane.^[21] Praksa se u ovom domenu nije značajnije promenila, osim kada su u pitanju tako surovi i ekstremni slučajevi, kakav je slučaj ubistva Zdravka Trivana. Zapravo, najznačajnija je bila javna akcija mnogih građani Kikinde koji su izvršili veliki pritisak na državne organe kako se slučaj ne bi zataškao.

Zaključci i preporuke:

Helsinški odbor smatra da

- su neophodne su izmene Zakona o policiji u segmentu koji definiše rad Sektora unutrašnje kontrole i ovlašćenja ovog organa;
- Sektor unutrašnje kontrole treba da ima veću samostalnost u radu u odnosu na Ministra i direktora policije;
- je potrebna temeljna reforma sistema obrazovanja pripadnika policije, s posebnim akcentom na problem zaštite ljudskih prava građana i na edukaciju policajaca o savremenim, zakonom dozvoljenim načinima pribavljanja materijalnih dokaza.
- treba nastaviti edukaciju sudija i tužilaca u pravcu upoznavanja sa praksom Evropskog suda za ljudska prava i presudama u kojima je konstatovana povreda člana 3. (zabrana torture) Evropske konvencije o ljudskim pravima, kao i sa ostalim međunarodnim konvencijama koje se odnose na ovu oblast.

^[1] *Službeni glasnik Republike Srbije br. 101/05* od 21. novembra 2005. godine.

^[2] Isto

^[3] Isto

^[4] *Službeni glasnik Republike Srbije br.85/2005* od 29. septembra 2005. godine.

^[5] Nedeljnik *Svedok* "Istraga o istragama vodi ka konačnom odgovoru: Ko je ubio Čuruviju..." broj 288, od 28. novembra 2005. godine.

^[6] *Blic* "Jovanović: Neću biti priveden, meni će se suditi na ulici" N.M.J. 24. mart 2005. godine.

^[7] *Blic* "Mihajlović: Nismo bili anđeli, ali ovo je osveta", N.M.J. 24. mart 2005. godine.

^[8] *Novosti* "Novi udar" 25. mart 2005. godine.

^[9] *Kurir* "NVO: "Slučaj Obradović" pritisak na sud", Beta, 26 – 27. mart 2005. godine.

^[10] *Kurir* "Tužilaštvo: Istraga nema političku pozadinu", Beta, 26-27. mart 2005. godine.

^[11] www.vreme.com "Uniformisani batinaši" Jovan Dulović, arhiva, broj 624.

^[12] www.b92.net/info/vesti "Porodici Ristić milion dinara" , 27. septembar 2005. godine.

^[13] www.hlc.org.yu/tortura/izvestaji 24/11/2005/CAT/C/35/D/174/2000 I
16/11/2005/CAT/C/35/D/172/2000.

^[14] *Politika* "Batinanje do smrti", Biljana Živković, 24. oktobar 2005. godine.

^[15] Isto

^[16] *Politika* "Policajci suspendovani, građani revoltirani", Biljana Živković, 28. oktobar 2005. godine.

^[17] *Politika* "Negira batinanje do smrti", 29. oktobar 2005. godine.

^[18] *Glas javnosti* "Sina su mi vezali I prebili u policiji", P. Rosić, 5. januar 2005.

^[19] *Blic* "Mladići prebijeni u policijskoj stanici" Željka Jevtić, 23. jul 2005. godine.

^[20] *Blic* "Policajac mi je upropastio život", Nebojša Radišić, 5. novembar 2005. godine.

^[21] *Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji* "Ljudska prava I kolektivni identitet" strana 151.